

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема: „Задачно- базирана технология за усвояване от студентите на дигитално-педагогически компетенции“ с автор ас. инж. Мима Трифонова

за придобиване на ОНС „доктор“ по Професионално направление 1.2. Педагогика, научна специалност „Теория на възпитанието и дидактика“, Тракийски университет, Педагогически факултет, катедра „Педагогически и социални науки“, гр. Стара Загора

с научен ръководител проф. д-р Маряна Стефанова

Дисертационното изследване на ас. инж. Мима Трифонова е насочено към изключително актуален и недостатъчно проучен въпрос в педагогическото познание у нас. През последните години сме свидетели на нов етап в развитието и управлението на дигиталното общество и дигиталните поколения. В условията на този т. нар. от автора на дисертацията „дигитално базиран начин на живот“ се откроява новата роля на образованието във висшите училища и подготовката на бъдещите педагогически специалисти. Особено през последната една година професионално-педагогическата дейност на учителя се дигитализира до степен - неочаквана, но налагаща редица въпроси и предизвикателства пред подготовката във висшите училища и продължаващата квалификация на педагогическите специалисти – директори на училища, педагогически съветници, учители във всички етапи на средното образование. Нови са предизвикателствата пред подготовката на студентите - бъдещи учители в областта на информационните технологии по базисни и ежедневно възникващи въпроси при новите реалности, вкл. пандемичните условия, пред дигиталната им грамотност, която следва да се трансформира на качествено ново равнище, което да има развиващ ефект, да надгражда и канализира техните дигитални компетенции.

Проблемът за дигитализацията в образованието като цяло изведе на преден план перманентно дискутирани през последните години въпроси и нерешени казуси. Това поставя нови изисквания пред студентите – бъдещи учители по посока на развитие на възможностите им да конструират ново образователно съдържание в достъпна визуализирана форма, да дават своя принос за повишаване на мотивацията на учениците за активна отразително-преобразуваща дейност и цялостно развитие на личността им по посока на усвояване на ключови компетенции в различните сфери на социалната

практика. Независимо от вида обучение – офлайн, онлайн или хибридно, от бъдещите учители се очаква да са развили във висока степен дигитални компетентности, „особено за създаване на операционални, технологично достъпни педагогически базирани дигитални ресурси“.

Трудът е структуриран в увод, четири глави, заключение, справка за научните приноси, използвана литература и приложения с общ обем от 319 страници. В уводната част убедително са изведени основанията на автора за насочване към теоретично и емпирично проучване на очертаната проблемна област. Откритите противоречия между нормативни изисквания, цели и приоритети, от една страна (на национално и европейско равнище) и съществуващи реалности в педагогическата практика, насочват към потребността от преосмисляне на решения и програми на равнище национална образователна политика.

Първа глава „Научно-теоретични основания на дисертационното изследване“ насочва вниманието на читателя към проблематиката на научното познание за дигиталния свят през 21 век. Съвсем естествен е преходът към образователно-дидактическите проекции на предизвикателствата на виртуално-дигиталния свят. В структурираните организационно-функционални аспекти на педагогическата дейност образователните цели заемат водещо място и имат „ръководна роля“ по отношение на образователното съдържание и в този аспект анализът на автора на известните научно-теоретични схващания и постановки е компетентен, коректен с необходимите позовавания и насочен към главната изследователска цел и задачи. Интерпретирани са и целите на образованието във висшето училище във взаимовръзка с ключовите дигитални компетенции. На теоретично равнище сравнявайки различни подходи към учебното съдържание, М.Трифенова търси и обосновава потребността от измеримостта на резултатите от обучението, от интериоризацията и екстериоризацията на знанията, уменията и компетентностите. Тезата за управлението на оценяването при разработването на учебното съдържание и емпиричната верификация на трите базисни конструкта, се определя като водеща за дисертационното изследване. Прави особено силно впечатление широкият и добросъвестен поглед на автора към редица известни с обосноваването си в психологическото и педагогическото научно поле трудове, посветени на същността и особеностите при разграничаването и динамиката на понятията – знания, информация, опит, умения, способности, компетенции, компетентности и пр. В теоретичния анализ авторът стига до важното обобщение, че компетентностите са пряко базирани върху способностите (обща и специални) на човека и по този начин свързва

компетенностния подход с личностния смисъл и значението на другите две съществени понятия в педагогическото познание – знания и умения.

В тази първа глава е посветено специално място на „задачата“ като важно дидактическо явление, представени са редица синонимни употреби на понятието в педагогическото познание, което засилва широтата и дълбочината на авторовия поглед и концептуализация.

Висока оценка заслужава анализът на основни въпроси на дигиталното социално битие през призмата на четирипрофилната характеристика на педагогическия специалист (учител). Този многопрофилен модел на движение на педагогическите компетенции на учителя, обоснован от проф. М. Стефанова, съдържа евристичен потенциал, умело вплътен в структурата и съдържанието на цялостното дисертационно изследване.

Във втора глава се поставя съществен концептуален акцент, свързан с „прехода от потребителска към съзидателно-креативна образователна парадигма“, върху налагащия се от пандемичната обстановка приоритетен преход „от консумативна употреба на дигиталната среда от новите поколения учащи се и техните учители към работа, ориентирана към създаване на дигитални продукти и ресурси“ (с. 114 от дисертационното изследване).

Авторът на дисертационното изследване в резултат на многостранния анализ и добро познаване на педагогическата практика стига до очертаване на креативна поетапност, която е целесъобразно да се реализира в процеса на дигиталната подготовка на студентите – бъдещи учители. Определено, едно от успешно анализирани и практически реализирани изследователски предизвикателства в настоящия труд е по посока на намирането на реалистично и продуктивно за бъдещите учители обучение за възможностите на ИКТ в качествено променената образователна среда. Динамиката на педагогическата подготовка се базира на интегриране най-напред на ниво дигитална компетенция на студента първокурсник и в продължение на цялостното му обучение във висшите училища на ниво – педагогически контекстуална дигитална компетентност, ориентирана пряко към разнообразните педагогически ситуации и цялостната професионално-педагогическа дейност и творчество на учителя.

Като най-съществен теоретичен концепт в дисертацията може да се определи въвеждането на хибридно понятие „дигитална педагогическа подготовка“ при придобиването на ОКС „Бакалавър“ в педагогическите специалности – върху примера на изследването в Педагогическия факултет на Тракийския университет – Стара загора. Висока оценка заслужава

постигнатото от автора на труда по посока на операционализирането на конструкта до умения за създаване на електронни образователни ресурси, ориентирани към обучението в начален етап на основната образователна степен. Умело е защитена тезата, че усвояването на дигитално-педагогически компетенции е част от потребностите на педагогическата практика за създаване на дигитално учебно съдържание, което включва дигитални обекти с логически връзки между тях. Очертана е реалистично и с определено творчески подход, технологията на създаване на учебни ресурси, при която идеите на преподавателя за съдържание, формат, функционалност и пр. характеристики разкриват хибридният характер на необходимите компетенции на учителя за тяхното конструиране и изменение в дигитална среда. М. Трифонова в своето изследване стига до важния извод за необходимостта още на етапа на обучение на бъдещите учители „да се предвидят и създадат условия за развитие на връзките между способности, знания и умения в моделирана обучителна среда, за да може резултатът от проявлението на обвързването да бъде наблюдаем и разпознаваем като компетенции“ (с.118).

Втора глава, посветена на изследователската програма е ценна и от гледна точка на изясняване на основни работни понятия на труда – дигитално-педагогическа компетенция, понятието „образователна технология“ и пр. Като особено евристичен и задълбочен определям подхода на автора да се позовава на класически и съвременни понятия за технология и образователна технология, в частност. А обосноваването на потребността от хибридна дигитално-педагогическа подготовка на студентите – бъдещи учители в началния етап на основната образователна степен, е принос на цялостното изследване, на теоретично и на емпирично ниво и убедително защитен в следващите две глави на дисертационното изследване.

Изследователската програма на цялостното изследване корелира релевантно с основните методически елементи /цел и задачи, хипотези, обектно-предметна област, изследователски инструментариум; индикатори и показатели за анализ и оценка на емпирично установените данни и резултати/на цялостното проучване и на емпиричното – в частност/.

Трета глава на дисертационното изследване подготвя в структурно и съдържателно отношение конструирането в четвърта глава на емпирично-рационалния модел на задачно-базираната образователна технология за усвояване от студентите в педагогическите специалности на дигитално-педагогически компетенции.

В тази част са представени и анализирани изследователско-емпиричните данни и резултати, свързани пряко с дисертационното изследване. Направените обобщения и изводи по посока на състоянието и характера на дигиталната компетентност на студентите – бъдещи начални учители са от изключително важно значение за педагогическата практика и те следват основателно логиката на авторския изследователски замисъл и пряка ангажираност със събирането на опитни данни. Прави силно положително впечатление използването на комплексна методика за събиране на данни /анкетни карти и други въпросници, тестови задачи, практически задачи – седем изследователски инструмента, които представят автора на труда като компетентен и сериозен изследовател, който успява да обхване изследваното явление цялостно като умело компенсира ограниченията на един метод със силните страни на другите методи. Математико-статистическите процедури и анализи /дисперсионен анализ, корелационен анализ, проверка на хипотези/ затвърдяват представата за стремеж на изследвателя да върви по по-дългия и надежден път към постигането на научните цели и задачи. Онагледяването на връзки и зависимости, както и на данни /таблично и графично/ прави четенето и възприемането на текста по-продуктивно.

В четвърта глава е представен цялостният продукт от теоретико-емпиричното проучване - модел на задачно-базирана технология за усвояване от студентите на дигитално-педагогически компетенции. Моделът е конструиран, за да намери приложение в процеса на обучението по учебната дисциплина *Информационни технологии* на студентите – бъдещи учители в началното училище, което го прави силно операционален и полезен за педагогическата теория и практика. С истинска илюстративна стойност за емпиричното проучване като замисъл и реализация е представеното разпределение на 100 студенти – респонденти според постигнати нива по общ брой точки от Тестови задачи в началото на емпиричното проучване, по средата и в края, подходящо таблично онагледени. Прилагането на част от инструментариума надеждно измерва (студентите оценяват) разработеното от преподавателя учебно съдържание, организацията на неговото представяне, самооценка на активността и оценка на активността на аудиторията. На фона на уточнението в изследователската програма, че всички променливи в изследването се приемат за независими с изключение на нововъведената променлива – *задачно-ориентирана технология за усвояване на дигитално-педагогически компетенции*, повишената мотивация в края на изследването е доказателство за развиващия ефект на нововъведението. Апробираната в

дисертационния труд технология очертава и една съществена тенденция-потребността от стимулиране на мотивацията за усвояване на дигитални организационно-функционални и съдържателни аспекти на обучението, които се свързват от автора на труда с повишаването на качеството на обучението на студентите – бъдещи учители.

Ценен приносен момент на дисертацията е проучването на динамиката на мотивационния статус на студентите. Таблично представените и синтезирани индикатори – показатели – инструменти имат своята праксиологична стойност за настоящото и бъдещи подобни изследвания за диагностика на дигитално-педагогическата компетентност на студентите, които се подготвят за учители, както и съдържат възможност за допълнително обучение и развитие на дигиталните компетенции на действащи учители.

Научните приноси на дисертационното изследване се открояват, както по отношение на крайния изследователски продукт – рационално валидиран модел на задачно-базирана педагогическа технология за усвояване от студентите - бъдещи учители в начален етап на основната образователна степен, така и по отношение на концептуалните измерения на изследването и техните опитни верификации, а така също и по отношение на методологията на изследването – комплексен инструментариум за измерване на резултатите от изследването, базиран на система от индикатори, показатели и критерии.

Приносите се диференцират, както на теоретично, така и на емпирично равнище. На теоретично равнище открояването на понятието „хибридни дигитално-педагогически компетенции“ е заслуга на автора, логически следваща от изследователската цел и получените данни. Подходът е оригинален и не се открива в други достъпни публикации по темата. Дисертационното изследване е потвърждение на уменията на автора за самостоятелно научно изследване. Основното предимство на модела е, че той е обоснован и описан, валидиран и на теоретично и на емпирично равнище и подходящ за трансфериране в сходни обективни ситуации. Може да се използва от различни специалисти за подобряване на педагогическата релевантност на дигиталните технологии в учебния процес на малките ученици /и не само/. Приложим е и при педагогически ситуации в прогимназиален и гимназиален етап на средното образование при създаването на условия за решаване на учебни задачи на различно равнище на репродукция, разбиране, оценяване и пр., предимно изпълнителски или предимно изследователски и пр.

Езикът и стилът на дисертационното изследване са научни, точни, компетентни. Използвани са голям брой литературни източници, адекватни на темата на дисертационното изследване, които сами по себе си са ценен извор на материал за бъдещи проучвания и конструиране на управленски решения в областта на дигитализацията на образованието.

Авторефератът представя синтезирано и адекватно основните теоретични постановки, изследователската програма и инструментариум, както и емпиричните търсения и постижения на автора. Обобщените изводи и препоръки имат съществена концептуална и операционална стойност и могат да се разглеждат като ориентир за продължаване на изследванията в областта на използването на ИКТ в образованието, както и при подготовката на бъдещите учители, така и в процеса на продължаващата квалификация на учителите от различните образователни етапи на равнище средно образование.

Публикационната активност на докторант Мима Трифонова е достатъчно представителна като обем и качество на съдържанието. Чрез своите публикации М. Трифонова дава публичност на базисни идеи и резултати от своята изследователска работа, което я превръща в компетентен експерт в сферата на дигитализацията на обучението в училищна среда.

Като имам предвид цялостната научно-изследователска и преподавателска активност, както и съдържанието вкл. научните приноси на дисертационния труд на тема: „Задачно-базирана технология за усвояване от студентите на дигитално-педагогически компетенции“ с автор ас. инж. Мима Трифонова предлагам научното жури да присъди на М. Трифонова ОНС „доктор“ по Професионално направление 1.2. Педагогика, научна специалност „Теория на възпитанието и дидактика“, Тракийски университет, Педагогически факултет, катедра „Педагогически и социални науки“, гр. Стара Загора.

8 февруари, 2021 год.

Автор на рецензията:

доц.д-р Лиляна Стракова:

Софийски университет „Св. Климент
Охридски“, Факултет по педагогика